MERIDIAN CRITIC No. 1 / 2015 (Volume 24)

Aspecte lexico-semantice ale discursului ideologic în spaţiul politic românesc

Petru Ioan MARIAN
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, România

Abstract: This article uses lexicometry to analyze the patterns of word usage in the discourses of left and right wing ideologies. Explicitly, we will verify the report according to which political self-identification is plain to see in language and is particularly obvious in a hackneyed vocabulary.
Keywords: discourse, political identity, lexical and semantic analysis.

Dreapta şi *stânga* au desemnat în ultimele două secole dualitatea de pe scena politică. Norberto Bobbio (1996) consideră că, în ciuda faptului că peisajul politic modern este populat de mişcări cu o identitate doctrinară mai mult sau mai puţin clară, distincţia între stânga şi dreapta continuă să fie funcţională. Bobbio se referă la această distincţie ca la o diadă ale cărei elemente antitetice acoperă întregul univers politic. În opinia sa, termenii corelativi *dreapta/stânga* îşi conservă validitatea şi astăzi pentru că politica este prin natura sa antitetică, în ciuda faptului că, atunci când partidele se deplasează de la pura retorică la practică, această distincţie ideologică nu reuşeşte să se materializeze întotdeauna, ba chiar tinde să se dizolve sau să se confunde.

În plan normativ şi empiric ideologia de stânga este antiindividualistă, preocupată de tema justiţiei sociale, de promovarea egalităţii, adepta unui stat puternic, pe când ideologia de dreapta se defineşte, prin opoziţie, ca garanta individualismului, a proprietăţii, a unui stat minimal şi a libertăţilor de orice natură. Proiectul lor de societate diferă în interpretările pe care le dau distincţiilor dintre public şi privat, dintre libertatea pozitivă şi cea negativă sau dintre drepturile pozitive şi cele negative.

Teun van Dijk (1997) vorbeşte despre existenţa unor discursuri ideologice cu un mare grad de intenţionalitate: comunicate, manifeste, sloganuri politice. Acesta este şi cazul programelor politice care sunt structuri ideologice cu un

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

caracter doctrinar evident. Funcţiile lor esenţiale sunt de conturare a identităţii ideologice a unui partid şi de legitimare în faţa electoratului. Programele politice reprezintă sinteza intereselor şi aşteptărilor unor grupuri sociale, în condiţia în care partidele însele reprezintă vocea unei părţi a populaţiei. Concomitent, aceste platforme politice sunt gândite ca un coagulant al voinţei politice a populaţiei, articulând interesele difuze de la nivel individual într-o structură conceptuală coerentă ce va funcţiona ca o conştiinţă de grup.

Vom aborda comparativ din perspectiva analizei discursului platformele program ale celor mai importante partide de stânga şi de dreapta din spaţiul politic românesc, Partidul Social Democrat (PSD) şi Partidul Naţional Liberal (PNL), cu intenţia de a urmări dacă există o corelaţie între orientarea doctrinară diferită şi trăsăturile limbii.

Având în vedere că nivelul lexico-semantic este compartimentul cel mai mobil al unei limbi, aflându-se în strânsă legătură cu variabile extralingvistice de natură socială, culturală sau politică, ne propunem, în primă instanţă, să verificăm, servindu-ne de instrumentele lexicometriei, tiparele preferinţelor lexicale ale ideologiilor de stânga şi de dreapta. Mai exact, vom proba ipoteza potrivit căreia orientarea doctrinară spre stânga sau spre dreapta spectrului politic a discursului se reflectă în polarizarea materiei lexicale în jurul unor axe ideologice, putându-se vorbi de un vocabular de stânga sau de dreapta caracterizat de o frazeologie şi de mărci lexicale proprii.

Corpusul analizei noastre este alcătuit din programele politice ale celor două partide politice din care, pentru a crea condiţii omogene de cercetare, am păstrat doar acele secţiuni tematice care se regăsesc în ambele secvenţe discursive. Utilizând mijloace informatice şi interogând frecvenţa apariţiilor unităţilor lingvistice în corpusul astfel constituit, am putut realiza un clasament al ocurenţelor lexicale nominale specifice celor două programe politice. Anexăm în continuare rezultatele:

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

Tabelul 1. Primele 20 unităţi lexicale în programul politic al USL
Frecvenţa utilizării la 9000 de cuvinte

Numărul ocurenţelor	Termenii
84	politică
55	cetăţean
40	stat
36	economie
28	sărăcie
28	societate
22	obiectiv
20	viaţă
19	(cei) mulţi
18	şanse
15	responsabilitate
15	reformă
14	oameni
11	dialog
10	parteneri
8	egalitate
5	libertate
4	justiţie (socială)
4	consens
3	echitate

Tabelul 2. Primele 20 unităţi lexicale în programul politic al PNL
Frecvenţa utilizării la 9000 de cuvinte

Numărul ocurenţelor	Termenii
152	stat
116	obiectiv
108	muncă
80	liberal
71	privat
58	drept
51	reformă
48	justiţie
45	responsabilitate
43	individ
42	competiţie
41	economie
41	eficienţă

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

36	libertate
34	cost
29	societate
28	piaţă
26	capital
24	valoare
19	distribuire

Centralizarea şi compararea datelor ne-au confirmat câteva aşteptări şi ne-au prilejuit o seamă de surprize. Aşa cum ne aşteptam, rezultatele studiului lexicometric au demonstrat că dreapta uzează de limbajul libertăţii şi al drepturilor individuale, iar stânga „vorbeşte" limba solidarităţii şi a drepturilor sociale. O surpriză a constat în reprezentarea extrem de scăzută în vocabularul PSD a unor concepte istorice care au consacrat ideologia de stânga în mentalul public: echitate, egalitate, clasă, redistribuire. Pare că social democraţia autohtonă a renunţat la iluziile socialismului utopic al începuturilor, fundamentat pe încrederea nelimitată în forţa raţiunii umane de a alimenta progresul social, devenind mai pragmatică, mai temperată sau doar mai prudentă în fixarea idealurilor sale. Nu aceeaşi este situaţia ideologiei liberale, a cărei paradigmă socială este în continuare construită în jurul viziunii unui stat minimal, neintervenţionist, una dintre fantasmele politice de care discursul lor doctrinar este încă foarte ataşat.

Comparând cele două tabele care sintetizează spectrul lexical al PSD şi PNL, constatăm atât o serie de suprapuneri (termeni care se regăsesc în paradigma ideologică a ambelor partide), dar şi o serie de paralelisme (termeni care se regăsesc exclusiv în paradigma ideologică a unui partid). Ocurenţele proprii doar unei serii discursive, sau cele suprareprezentate într-un program politic şi subreprezentate într-altul, reprezintă nucleul doctrinar prin care o mişcare se individualizează pe scena politică. Vocabularul reflectă priorităţile unei comunităţi lingvistice, conceptele verbalizate cel mai des exprimând preocupările sale capitale. Prin lexicalizare, înţeleasă ca proces de codificare lingvistică a unor concepte, universul ideologic al grupului se materializează discursiv. Astfel, discursul de stânga îşi recrutează repertoriul lexical din sfera socialului: „egalitate", „echitate", „clasă", „sărăcie", „(cei) mulţi", iar discursul liberal e caracterizat de o infuzie a termenilor din registrul economic, financiar-contabil: „capital", „cost", „piaţă", „contract", „valoare (adăugată)." Coloratura ideologică a vocabularului se manifestă cel mai vizibil prin supralexicalizarea unor arii ale experienţei sociale. Furnizarea de către PSD a unui număr mare de termeni sinonimi sau parţial sinonimi pentru a desemna dificultăţile economice şi sociale experimentate de reprezentanţii bazinului lor electoral: „greutăţile", „nevoile", „precaritatea", „degradarea" sau utilizarea de către PNL a unei palete lexicale generoase pentru a-i numi pe campionii tranziţiei: „cei puternici", „cei cu iniţiativă", „cei care reuşesc", „cei care câştigă" reprezintă alegeri simptomatice pentru angajamentul lor ideologic.

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

Prin selecţiile lexicale sistematice pe care fiecare partid le face, acesta se autodefineşte, legitimându-se în faţa prezumtivilor votanţi, şi, concomitent, îşi segmentează şi îşi defineşte electoratul. Partidul „celor mulţi" se opune partidului „întreprinzătorilor":

> Avem răspunsuri credibile la greutăţile vieţii de fiecare zi, la aşteptările şi nevoile *celor mulţi*: şomajul, violenţa străzii, precaritatea condiţiilor de locuit, scăderea puterii de cumpărare, abandonul şcolar, degradarea serviciilor medicale etc. (PSD)

> Mediul de afaceri din România are nevoie de libertate economică şi fiscalitate prietenoasă pentru *întreprinzători* şi forţă de muncă, pentru angajator şi angajaţi. (PNL)

Cele două serii discursive îşi manifestă preferinţa lexicală pentru termeni alternativi, parţial sinonimi, prin care desemnează aproximativ aceleaşi zone ale realităţii: „muncitori" vs. „angajaţi", „om" vs. „individ", „clasă salarială" vs. „forţă de muncă", „ţăran" vs. „fermier". Pentru că semnele lingvistice se intersectează constant cu valorile socio-culturale ale utilizatorilor, aceste selecţii nu sunt întâmplătoare. Alegerea cuvintelor este, cel mai adesea, alegerea unei conotaţii ideologice.

Între elementele perechii parţial sinonime „ţăran-fermier" există o diferenţă evidentă de conţinut semantic. Dacă ţăranul este locuitorul mediului rural care are ca principală îndeletnicire agricultura şi creşterea animalelor, ocupaţii ancestrale pe care le îndeplineşte cu mijloace tradiţionale, să nu le spunem rudimentare, fermierul este proprietarul sau arendaşul unei „gospodării agricole alcătuite dintr-un teren întins şi din amenajările, construcţiile, utilajele necesare exploatării terenului respectiv." (DEX)

Delimitându-şi nucleul dur electoral, pe care şi-l recrutează majoritar din mediul rural, stânga românească îşi exprimă ataşamentul ideologic pentru categoria ţăranilor caracterizată prin paupertate şi vulnerabilitate socială:

> Cei mai mulţi săraci aparţin gospodăriilor de salariaţi şi celor de pensionari, la fel de afectate fiind şi gospodăriile al căror cap este şomer, ţăran sau lucrător pe cont propriu. (PSD)

Dreapta vorbeşte despre fermier ca despre un *self made man* al spaţiului rural, un ţăran care deţine cunoştinţele superioare de management care îi permit să se convertească în antreprenor agricol:

> Agricultura românească este o agricultură de subzistenţă, unde ţăranul român este mai degrabă grădinar decât fermier. (PNL)

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

Ecartul semantic dintre termenii perechilor „muncitori" vs. „angajaţi" „clasă salarială" vs. „forţă de muncă" este mai subtil, marcând însă angajamentul ideologic diferit al celor două partide. Dacă identitatea socială a muncitorilor este definită prin tipul de activitate prestată, cea a angajaţilor este definită prin tipul de relaţie contractuală pe care o semnează. Este firesc, conform ideologiei de stânga, ca muncitorii să posede o conştiinţă de clasă a celor care primesc un salariu, după cum e normal, în optica de dreapta ca individul să-şi închirieze forţa de muncă în scopuri productive. Critica marxistă la adresa sistemului capitalist se construia pe metafora alienării conştiinţei proletariatului ca urmare a înstrăinării muncii lui în favoarea capitaliştilor.

Şi diferenţa dintre „om" şi „individ" este importantă la nivel ideologic. Primul termen desemnează o entitate biologică şi socială, definită prin ceea ce aceasta are în comun cu specia, iar cel de-al doilea termen face trimitere la o entitate psihologică şi socială autonomă, constituită prin diferenţiere de semenii săi.

> Libertatea politică îşi pierde semnificaţia când *oamenii* se află în condiţii de sărăcie şi sunt constrânşi de dependenţe economice negative. (PSD)

> Una dintre schimbările majore de paradigmă ale statului liberal, în raport cu statul asistenţial-clientelar, va fi aceea privind rolul activ al *individului*, ca actor al politicilor publice. Din obiect pasiv, el va putea, la nivelul său de responsabilitate, să fie generator al acestor tipuri de politici. (PNL)

Aceste sensuri sunt marcate şi prin structura sintactică a propoziţiilor. În primul paragraf, substantivul „oamenii", deşi subiect gramatical nu este şi subiectul logic, el suferind acţiunea verbului. În cel de-al doilea paragraf, substantivul „individului" devine prin anaforă discursivă subiectul celei de-a doua fraze. Dacă „omul" social democrat este cel mai adesea pacientul politicilor publice, „individul" naţional liberal este un agent al transformărilor sociale.

Ambele lexeme au un corespondent atât în discursul social democrat, cât şi în cel naţional liberal în termenul „cetăţean", un sinonim parţial, al cărui sens de dicţionar este de „locuitor al unui stat, care se bucură de drepturi civile şi politice şi care are anumite obligaţii faţă de acel stat." (DEX) Cetăţeanul este creaţia convenţionalului din domeniul social şi politic, reprezentând identitatea abstractă, de nivel superior, a individului. Cetăţeanul este partenerul de dialog al statului. Cu cetăţeanul şi nu cu omul sau individul semnează statul contractul social. Cetăţeanul este entitatea pe care încearcă să o modeleze fiecare proiect politic de inginerie a spaţiului social. Definiţia sa diferă în funcţie de câte drepturi şi câte responsabilităţi sunt dispuse partidele să-i aloce.

O adevărata bătălie ideologică se duce în jurul proprietăţii semantice a termenilor revendicaţi de ambele partide. Oscilarea semantică a unor cuvinte poate fi explicată prin poziţionarea ideologică diferită a celor care le utilizează:

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> Enunţurile se opun prin atitudinea faţă de cuvinte şi nu prin cuvintele însele. […] Cuvinte extrem de polisemantice precum „putere", „socialism", „libertate", sunt în mod intenţionat ambiguizate pentru ca fiecare nişă de public să recepteze accepţiunea sa. (Rovenţa-Frumuşani, 2005, p. 142)

Considerăm că aspectul semantic al lexemelor este detectabil doar în context. Principalul instrument al lexicometriei contextului prin care se configurează profilul semantic al unui discurs este studiul coocurenţelor. Coocurenţa este definită ca „traducând o relaţie semantică ce ţine de poziţia materială a reţelelor de atragere statistică a formelor corpusului repetate de mai multe ori" sau ca „faptul pur material potrivit căruia semnificanţii se succedă, fiecare fiind precedat sau încadrat de alţii." (Marga, 2003, p. 233)

Limbajul ideologic este caracterizat de un grad mare de fixitate a limbajului evident și prin preferința pentru unele asocieri de termeni. Relaţia de coprezenţă a termenilor afectează conţinutul semantic al elementelor generând sensul ideologic al construcţiei. Acest sens reiese din arheologia contextului lingvistic imediat, prin analiza colocațiilor:

> Colocațiile sau combinațiile fixe de două sau mai multe cuvinte pot fi un instrument de definire a unei noi semnificaţii a unui cuvânt sau de creare de noi conotaţii. Colocaţiile pot fi considerate drept conotaţii exprimate verbal. (Marga, 2004, p. 68)

Metoda analizei coocurenţelor constă în selectarea unor unităţi lexicale numite „cuvinte pol" şi în înregistrarea combinaţiilor lexicale de la dreapta şi de la stânga acestora: „Numărul de apariţii ale unei forme lexicale observate în jurul unui pol se numeşte cofrecvenţa observată." (Marga, 2003, p. 233) Preluând această metodă, am numărat şi am comparat vecinătatea lexicală a unor termeni cu un înalt grad de abstractizare prezenţi în ambele corpusuri abordate: stat, justiţie, libertate, egalitate, piaţă.

În jurul polului lexical „stat", am identificat următoarele coocurenţe sistematice: „statul liberal" (26), „statul minimal" (20), „stat asistenţial-clientelar" (11), „stat de drept" (15) în corpusul reprezentat de programul politic naţional liberal şi „statul social" (10), „instituţiile statului" (11) „autoritatea statului" (9) „stat de drept" (5) în corpusul constituit din platforma politică social democrată.

În limbajul politic, termenii care îşi conservă neutralitatea semantică sunt însoţiţi de adjective care le deviază conţinutul şi îi înscriu pe orbita ideologică a unui partid sau altul. Ideologia grupează lexicul în două arii semantice binar-opozabile, una pozitivă, alta încărcată negativ. Substantivele sunt însoţite de categoriale explicite. Astfel sensul substantivelor este abolit de către cel al adjectivelor: „forţe democratice", „forţe conservatoare", „semnal pozitiv", „semnal negativ", „politică responsabilă", „politică iresponsabilă".

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

Stânga şi dreapta vin fiecare cu propria viziune de organizare a statului. Determinantele adjectivale „social" şi „liberal" ataşate grupurilor nominale funcţionează ca mărci lingvistice exclusiviste ale afilierii ideologice. Caracterul polemic al discursului politic face ca cele două proiecte de organizare a statului să se definească adversativ. Sensul acestei definiri prin contrast este valorizarea propriei identităţi ideologice şi descalificarea viziunii adverse prin utilizarea calificativelor depreciative, conform unei logici maniheice simplificatoare. Termenii comparaţiei apar astfel ca ireconciliabili:

> Ne aflăm, astăzi, în faţa unei alegeri fundamentale: fie menţinem statul asistenţial şi clientelar, fie reconstruim statul din temelii, pe principiile statului liberal. (PNL)

Caracterul reglementator şi intervenţionist al ideologiei social democrate este vizibil la nivel lexical prin privilegierea unor sintagme ca „autoritatea statului" sau „instituţiile statului" cu o frecvenţă relativ crescută comparativ cu discursul liberal. Preferinţa pentru definirea statului prin instituţiile şi aparatul său birocratic contrastează cu viziunea contractualistă şi minimalistă a statului liberal care se mulţumeşte să asigure cadrul în care funcţionează libertăţile individuale.

Lexemul „responsabilitate" face parte din vocabularul ambelor partide politice, însă fiecare dintre ele îl adaptează instrumentarului său ideologic prin asociere sintagmatică. În cazul discursului liberal, din cele (19) ocurenţe, în (7) dintre ele lexemul este acompaniat de substantivele „individuală" sau „personală" şi în cazul a (2) această asociere este contextuală:

> România trebuie să intre într-o nouă etapă a libertăţii economice în care rolul social al statului să fie împletit cu *responsabilitatea individuală*. (asociere prin proximitate)

> Una dintre schimbările majore de paradigmă ale statului liberal, în raport cu statul asistenţial-clientelar, va fi aceea privind rolul activ *al individului*, ca actor al politicilor publice. Din obiect pasiv, el va putea, la nivelul său de *responsabilitate*, să fie generator al acestor tipuri de politici. (asociere la distanţă)

În cazul discursului socialist, majoritatea coocurenţelor asociază responsabilitatea statului (9) sau colectivităţii (3) şi doar în alte (3) cazuri individului:

> *Responsabilitatea* pentru crearea cadrului favorabil funcţionării şi gestionării capitalului social revine *statului*.

> PSD susţine asumarea *responsabilităţii de către comunitate* şi generaţiile active pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă a vârstnicilor şi pentru promovarea

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> unor măsuri complexe de protecţie a acestei categorii sociale, a cărei unică sursă de existenţă este pensia.

Un proces de polarizare semantică, vizibil prin analiza coocurenţelor, afectează şi lexemul „economie". Cea mai frecventă combinaţie înregistrată este „economie de piaţă" cu (21) de prezenţe în discursul liberal şi (9) în discursul social democrat. Aflată sub patentul doctrinar al liberalismului care se consideră promotorul şi garantul „economiei de piaţă", bazate pe legea cererii şi ofertei, sintagma s-a consacrat şi a forţat intrarea în limbajul curent, demonstrându-şi statutul hegemonic. Această sintagmă este adoptată şi în programul social democrat, însă cu nuanţele de rigoare. Atunci când o utilizează, discursul de stânga o cosmetizează ideologic prin ataşarea unor mărci lexicale suplimentare, determinanţi adjectivali „edulcoranţi", prin care conţinutul se resemantizează: „economia modernă de piaţă" (3), „economia socială de piaţă"(6):

> Suntem pentru consolidarea economiei sociale de piaţă, respingem însă societatea de piaţă. Aceasta înseamnă că, în egală măsură, suntem preocupaţi ca economia să funcţioneze pe criterii de eficienţă şi profit, iar, în acelaşi timp, mecanisme sociale si politice să asigure diminuarea inechităţilor sociale pe care le generează piaţa. (PSD)

Pentru a uşura procesul de naturalizare ideologică a conceptului, discursul social democrat introduce o distincţie suplimentară între „economia socială de piaţă" şi „societatea de piaţă". Societăţii de piaţă dezumanizante şi alienante, care a fost de-a lungul timpului obiectul criticilor intelectualilor marxişti sau neomarxişti, îi corespunde alternativa „unei societăţi ecologice şi umane". Prin contaminare semantică, economia socială de piaţă apare înnobilată cu sensurile unui umanism plenar.

De cele mai multe ori, discursul stângii uzează de soluţia neutralizării sintagmei prin ruperea ei, substantivul „economia" nemaifiind însoţit de satelitul său lexical „de piaţă" a cărui coloratură ideologică este prea marcată. Alteori, recurge la soluţia impunerii unor noi sintagme: „economia reală", sugerând subtextual că varianta liberală este factice.

Sintagmele „reducerea costului muncii" (PNL) / „costuri sociale reduse" (PSD) sunt construcţii metaforice care funcţionează prin permutarea unor calităţi dintr-un plan al realităţii într-altul. Ele fac vizibile diferenţele de abordare ale politicilor economice şi sociale ale celor două partide: dacă liberalii promit clasei patronale „ieftinirea" muncii (impozite mai mici), socialiştii sunt preocupaţi de temperarea „inflaţiei" costurilor sociale (ţinerea în frâu a şomajului).

> Statul liberal asumă reducerea, în continuare, a nivelului general al impozitelor, îndeosebi pentru reducerea costului muncii. (PNL)

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> În întregul proces de schimbare a sistemului economic ne preocupă alegerea acelor strategii care îmbină performanţa economica, profitul, cu costuri sociale cât mai reduse. (PSD)

Imaginând societatea ca pe un pacient suferind, socialiştii îşi reafirmă misiunea istorică de limitare a pagubelor sociale. Pe de altă parte, utilizarea banilor ca metaforă a economisirii muncii este caracteristică pentru valorile sociale ale liberalismului fondat pe etica protestantă a muncii.

Lexemele „distribuire" (PNL) şi „redistribuire" (PSD) îşi precizează semnificaţia ideologică prin vecinătatea semantică de pe axa sintagmatică: „distribuire a efectelor" (PNL) vs. „redistribuire verticală." (PSD)

> Guvernarea trebuie înţeleasă ca un management al riscului. Aceasta presupune o evaluare cât mai amplă a posibilelor riscuri, anticiparea si preîntâmpinarea lor, minimizarea riscurilor, atunci când ele nu pot fi evitate, precum şi distribuirea cât mai echitabilă între partenerii sociali a efectelor, în cazul producerii riscului. (PNL)

> Valorizarea muncii, măsuri active de protecţie, un accent mai hotărât pe redistribuirea verticală dinspre cei cu venituri mai mari spre cei săraci – sunt doar câteva dintre măsurile ce pot conduce la flexibilitate crescută a sistemului şi la o focalizare mai bună a prestaţiilor spre grupurile ţintă. (PSD)

O primă diferenţă de sens este semnalată prin chiar forma lexicală a nucleului coocurenţial. Derivarea cu prefix iterativ *re-*, care arată repetiţia, reluarea unui proces întrerupt, conduce la sensul de organizare pe principii noi, mai echitabile a unei structuri sociale profund polarizate. Se subînţelege că această funcţie de reordonare a corpului social revine unui centru vizionar. Contextul imediat al frazelor adaugă conţinutului semantic al expresiei ocolite „distribuire a efectelor" sema + *costuri*. Sintagma „redistribuire verticală" include sema + *beneficii*. Cele două coocurenţe antrenează viziuni diferite despre lumea socială. Viziunea liberală este construită pe imaginea unei societăţi a competitorilor loiali, organizată orizontal, în care riscurile şi responsabilităţile sunt distribuite echitabil. Viziunea socialistă este fondată pe metafora spaţială verticală sus/jos a unei societăţi a claselor, a bogaţilor şi săracilor, în care statul este dator să intervină constant cu „ajustări structurale", luând de la bogaţi şi „redistribuind vertical" către săraci, pentru a restabili „justiţia socială".

Şi lexemul „justiţie" are un comportament semantic diferit în cele două serii discursive, găsindu-se în centrul unui conflict ideologic. Eliminând din totalul rezultatelor segmentele repetate fără relevanţă (nume de instituţii) şi analizând coocurenţele sale, am constatat preferinţa ideologiei de stânga pentru asocierile „justiţie socială" (2) şi „justiţie şi solidaritate socială" (2):

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> Societatea pentru care militãm este una a libertăţii cetăţenilor, a justiţiei şi solidarităţii sociale, a egalităţii şanselor de acces, a democraţiei şi pluralismului, a convieţuirii în diversitate şi înţelegere. (PSD)

Discursul de stânga exportă justiţia din domeniul dreptului în arena publică structurată vertical, acolo unde se îmbogăţeşte cu semnificaţia revanşei sociale a claselor oprimate. Un termen poate fi integrat într-o constelaţie semantică ce reuneşte elemente conceptuale diferite asociate pe baza unor reguli de coerenţă. Prin contiguitate sintactică se pot stabili o serie de echivalenţe semantice, aşa cum se întâmplă în enumerarea cuprinsă în extrasul de mai sus, unde „justiţia" intră în relaţie de sinonimie parţială cu termenii vecini: „libertate", „solidaritate", „egalitate". Informaţia semantică implicită purtată de sintagma „justiţie şi solidaritate socială" este că în societate există nedreptate şi lipsă de solidaritate pe care Partidul Social Democrat se angajează să le înlăture.

Discursul liberal, pe de altă parte, nu apelează la vreun modificator colocativ constant al sensului termenului justiţie. Din (48) de ocurenţe verbale, majoritatea (31) sunt apariţii solitare, fără determinanţi adjectivali sau nominali, singurele coocurenţe relevante semantic fiind „actul de justiţie" (7), „încrederea în justiţie" (5). Lipsa determinanţilor adjectivali cu funcţie axiologică poate fi interpretată ca un simptom al obiectivităţii enunţării. În viziunea liberală, doar o justiţie funcţională în care cetăţenii pot avea încredere garantează funcţionarea statului şi sănătatea corpului social.

> Orice democraţie caută în justiţie legitimatea supremă a autorităţii statului! (PNL)

Caracterul impersonal, de aforism cu valabilitate universală, al afirmaţiei de mai sus poate fi un semn al vidului referenţial care ar trebui să pună în gardă un cititor critic.

Lexemul „reformă" este reprezentat atât în discursul social democrat cu (15) apariţii cât şi în cel naţional liberal, cu (51) de apariţii. Reforma este expresia voinţei de a restructura din temelii realitatea, de a-i da o altă formă: „reforma profundă", „reformă de ansamblu", „reformarea din temelii", „reforma consecventă." Fiecare din cele două partide pretinde exclusivitatea procesului de metamorfozare a statului după propria reţetă, exprimându-şi polemic neîncrederea în onestitatea sau valabilitatea soluţiei adverse :

> În acest context, noţiuni precum „reforma statului" sau „modernizarea statului", reprezintă teme false, lansate în scop propagandistic de actuala guvernare, pentru a acoperi perfecţionarea statului clientelar. România nu are nevoie de o reformă a statului în sensul înţeles de partidele care au creat statul asistenţial si clientelar, ci de o transformare a statului român în stat liberal! (PNL)

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> Reformele nu trebuie văzute ca un scop în sine, ele fiind doar mijlocul prin care se îndeplinesc aspiraţiile legitime pentru o viaţă decentă. În caz contrar, reforma se face împotriva cetăţenilor şi nu în beneficiul acestora. (PSD)

Sensul termenului „reformă" este în miezul disputei ideologice a celor două partide. În primul paragraf, ghilimelele sunt mărci suprasegmentale ale dubiului şi ironiei prin care suntem invitaţi să citim pe dos conţinutul celor exprimate. Se insinuează aluzia că pentru adversarul politic „reforma statului" e o expresie pretenţioasă care acoperă intenţia de „perfecţionare a statului clientelar". Evident că reforma Noastră este mai bună decât reforma Lor, pentru că ea opune statului asistenţial şi clientelar perfecţionat de adversarii politici, statul liberal, construit pe principiile sănătoase ale economiei de piaţă.

Sensul subsecvent al celui de-al doilea paragraf este că rivalii politici dau dovadă de obtuzitate, fetişizând procesul de reformă din care fac un scop în sine, o armă de pauperizare a maselor. Refuzând să încremenească în proiectul „reformei de dragul reformei", PSD este dispus la compromis social, reafirmându-şi angajamentul paternalist de a proteja aspiraţiile legitime ale oamenilor pentru o viaţă mai bună. Şi în limbajul comun al omului sceptic, învăţat să citească printre rânduri limbajul dublu al politicienilor, termenul „reformă" posedă cele două sensuri de mai sus, fiind interpretat ca un eufemism pentru reducerile de personal sau pentru împărţirea sferelor de influenţă a unor sectoare ale economiei.

Reforma este un cuvânt de ordine în discursul ambelor partide şi este prezentat ca un panaceu pentru toate bolile societăţii. Procesul descris are un caracter radical, urgent, imperativ ca destinul şi totuşi misterios. Deşi toate partidele par convinse de necesitatea ei, nici unul nu oferă detalii despre cum reforma va fi pusă în practică. Remarcăm frecvenţa asocierii substantivului „reformă" cu verbul impersonal „trebuie":

> Sistemul de pensii *trebuie reformat* din temelii. (PNL)

> *Reforma trebuie* să asigure restaurarea echilibrului şi controlului reciproc al puterilor în stat. (PNL)

> *Reformarea* economiei este pentru noi cel mai important proces al tranziţiei şi al schimbării de sistem care *trebuie* dus până la capăt. (PSD)

Analiza coocurenţelor indică un tratament semantic diferit şi în cazul termenului „egalitate". Cea mai frecventă coocurenţă atât în discursul social democrat cât şi în cel liberal este „egalitate de şanse"cu (3), respectiv (5) prezenţe. Precizăm că în discursul de stânga această sintagmă vizează majoritar egalitatea de acces la serviciile publice şi protecţia socială. În discursul de dreapta, în (4) cazuri din (5), contextul imediat al sintagmei „egalitate de şanse" este unul economic:

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

> Încurajăm aşezarea statului şi a celorlalţi participanţi la mecanismul economic pe poziţii de egalitate. (PNL)

Remarcăm în discursul de stânga intenţia programatică de a renunţa la termenul socotit perimat, „egalitate", în schimbul altuia mai onorabil ideologic, „echitate":

> Stimularea protecţiei sociale active va fi fondată pe binomul *echitate*-inserţie socială şi profesională în detrimentul celui de *egalitate*-plăţi compensatorii, dovedit falimentar. (PSD)

Comportamentul semantic diferit al acestui lexem este important, deoarece la baza distincţiei între ideologia de dreapta şi de stânga stă, potrivit opiniei lui Norberto Bobbio (1996, p. 12), tocmai maniera diferită de a defini egalitatea şi inegalitatea. Criteriile care alimentează distincţia dintre stânga şi dreapta sunt recrutate de pe axele egalitate-inegalitate şi libertate-autoritate.

Egalitatea poate fi definită diferit în funcţie de integrarea sa într-un cuplu antonimic alături de diferenţă sau inegalitate. Bobbio afirmă că doar în teoriile dogmatice utopice egalitatea înseamnă egalitate pentru toţi în orice. Cu acest sens, egalitatea este imposibilă şi absurdă, ea devenind o fantasmă totalitară.

În timp ce inegalitatea poate fi considerată ca antonimul egalităţii pragmatice, diferenţa poate fi considerată opusul egalităţii rigide şi totalitare. Spațiul occidental interpretează diferenţa ca o calitate pozitivă, care trebuie încurajată şi protejată. Ea implică libertatea fiecărui individ de a-şi dezvolta natura particulară. Bobbio subliniază că esenţa mişcării feministe nu este diferenţa ci, în acest caz particular, vorbim de un exemplu clasic de luptă pentru egalitate. Societatea a recunoscut că nu există nici o diferenţă între bărbaţi şi femei în domeniul vieţii publice care să justifice descalificarea lor de la dreptul de a vota. Doar cu acest sens, egalitatea face diversitatea posibilă. În totalitarisme, egalitatea e nivelatoare a diversităţii.[1] Bobbio consideră că stânga tinde spre egalitate, iar dreapta spre inegalitate. În ideologia de stânga oamenii sunt egali iar sursa inegalităţilor este societatea. Din contră, ideologia de dreapta consideră că inegalitatea dintre oameni este inevitabilă, iar societatea este scena pe care indivizii îşi pot afirma diferenţa.

Cuvinte abstracte sau cu o plurivocitate semantică majoră ca „libertate" sunt fixate referenţial în context prin ocurenţe cu încărcătură ideologică.

Pentru doctrina liberală libertatea de exprimare, de întrunire, de circulaţie sunt subordonate semantic libertăţii de a deţine. Punând semnul egalităţii între libertatea de a deţine şi reuşita socială, liberalismul exonerează societatea de responsabilitatea nereuşitei personale, învăţându-ne că cea mai mare libertate a persoanei e aceea de a acumula capital. Libertatea individuală (13) este înţeleasă de

[1]Allan Cameron, „Introduction", în Norberto Bobbio, 1996, p. xiv.

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

liberali ca libertate antreprenorială sau contractuală (3), libertate a iniţiativei private (2), a pieţei de capital (2), a fixării preţurilor (1), a pieţei muncii (5), a circulaţiei mărfurilor (2), iar de socialişti ca libertate de opinie, de conştiinţă, de expresie. (5)

> Deşi începută acum două decenii, ofensiva pentru proprietate si libertate economică nu s-a încheiat. (PNL)
>
> PSD susţine libertatea de conştiinţă şi de manifestare religioasă. (PSD)

Libertatea, în concepţia lui Bobbio, este un bun personal ce constă în abilitatea fiecăruia de a-şi afirma individualitatea şi autonomia, pe când egalitatea este un bun social. Stânga este asociată cu drepturile sociale iar dreapta privilegiază drepturile individuale. În ciuda diferenţelor doctrinare, în mod paradoxal, dreapta şi stânga se acuză reciproc cam de acelaşi lucru, de distrugerea fundamentelor coeziunii sociale: dreapta, cultivând individualismul, erodează statul organic, iar stânga, promovând etatismul, este acuzată că subminează valorile tradiţionale care constituie liantul social.

În obsesia de a reconfigura moral şi pragmatic societatea, atât stânga cât şi dreapta au generat de-a lungul timpului proiecte de filozofie politică cu un caracter vădit utopic. Una dintre intenţiile utopiei, niciodată realizată, este aceea de uniformizare a lumii. Ceea ce-i irită pe realizatorii de utopii e tocmai diversitatea lumii fenomenale, căci printr-o anomalie inexplicabilă gândirea capătă tendinţa de a ajunge să funcţioneze în mod autist, împotriva viului. Gândirea are o antipatie îndreptată contra vieţii, care prin comparaţie cu formele riguros cerebralizate pare absurdă, nestăpânită, imposibil de redus într-o schemă logică. În centrul acestor proiecte utopice erau aproape de fiecare dată conceptele de egalitate şi libertate, interpretate radical:

> Egalitatea absolută este un ideal clar totalitar, tot aşa cum libertatea absolută este un ideal anarhic. Adeseori poţi judeca mai bine valoarea unor principii după cântărirea viciilor lor constitutive. Viciul constitutiv al egalităţii este omogenitatea masificată, adică, din punct de vedere politic, temeiul de posibilitate al unei societăţi totalitare. Viciul constitutiv al libertăţii este anarhismul sectar, adică, din punct de vedere politic, temeiul de posibilitate al unei societăţi strict compartimentate, fără bine public comun.
>
> (Patapievici, 2001, p. 297)

Aşa cum am putut constata, oprindu-ne asupra nivelului lexical-semantic, marea majoritate a trăsăturilor limbii au o componentă evaluativă şi ideologică implicită. Apartenenţa la ideologia de dreapta sau de stânga înseamnă, pe lângă împărtăşirea unei viziuni despre societate, vehicularea unui discurs public distinct, caracterizat de un inventar de trăsături relativ stabile.

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)

Bibliografie:

Agabrian, Mircea, 2006, *Analiza de conținut*, Iași, Polirom.
Bobbio, Norberto, 1996, *Left and Right. The Significance of a Political Distinction,* The University of Chicago Press.
Van Dijk, Teun A., 1997, "Reconecting the science of language to discourse: Large Corpus Linguistics", în Van Dijk, Teun A. *Discourse as structure and process. Discourse studies: A multidisciplinary introduction*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
Van Dijk, Teun A., 1997, "What is Political Discourse Analysis?", în Blommaert, Jan & Bulcaen, Chris (Eds.), *Political linguistics,* Amsterdam, Benjamins.
Marga, Delia, 2003, *Introducere în analiza discursului. Cu referire la istoria și sfera publică*, Cluj-Napoca, Editura fundației pentru studii europene.
Marga, Delia, 2004, *Repere în analiza discursului politic*, Cluj-Napoca, Editura fundației pentru studii europene.
Patapievici, Horia-Roman, 2001, *Omul recent*, București, Humanitas.
Rovența-Frumușani, Daniela, 2005, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Tritonic.

Corpus:

Programul Partidului Social Democrat, accesat la 11.10.2013, disponibil la https://www.google.ro/?gws_rd=cr,ssl&ei=oCVuVOeOD5Tjaszwgdg P#q=PARTIDUL+SOCIAL+DEMOCRAT+program+politic.
Programul Partidului Național Liberal, accesat la 11. 10. 2013, disponibil la http://www.pnl.ro/pagina/statul-liberal-a-doua-modernizare-a-romaniei.

BDD-A21048 © 2015 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:36 UTC)